

International Scientific Conference
VER KYIVIENS (Sub umbra castaneorum):
«Societies of the Ancient, Medieval,
Early Modern Periods and
Their Civilizational Heritage:
History; Religion; Culture»

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**VER KYIVIENS (Sub umbra castaneorum): «Суспільства давньої,
середньовічної і ранньомодерної доби та їх цивілізаційна спадщина:
історія; релігія; культура»**

(24 травня 2024)

Київ 2024

**Діоген Лаертій у витоках Гегелевої філософії історії: філософська
критика антиподі**

Загальним місцем критики твору «Життєписи та настанови уславлених філософів» (“Βίοι καὶ γυνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκίμησάντων”) Діогена Лаєртія (Διογένης Λαέρτιος) є зауваження, що у Лекціях з історії філософії висловив Георг Фрідріх Вільгельм Гегель. Він зазначив, що Діогенові «Життєписи» є важливим, хоча без особливої розбірливості укладеним твором, що рясніє корисними для дискусії відомостями, які за відсутністю власної філософської позиції у автора, наведені поряд із історіями, що не мають жодного відношення до суті справи (Hegel, P.167 – 168).

Щоби збагнути феномен Гегелевого ставлення до тексту «Життєписів» впровадимо візуальну метафору між багатофігурною портретною композицією «Урок анатомії у доктора Тюльпа» Рембрандта Гарменса ван Рейна та Лекціями з історії філософії Гегеля. Відтак, багатофігурна портретна композиція «Урок анатомії у доктора Тюльпа» Рембрандта може бути розглянута як візуальна метафора Лекцій з історії філософії Гегеля. Сама назва картини Рембрандта і праці Гегеля сприяють метафоризації. Так, наприклад, французький переклад Лекцій Гегеля – “Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie” «Cours sur l'histoire de la philosophie» дозволяє розглядати «лекції» як цикл навчальний занять або систематичний виклад основ, у даному випадку, з історії філософії.

Представлений на полотні Рембрандта образ – анатомічний розтин, на нашу думку, є влучною візуальною метафорою сутності діалектичного аналізу, своєрідне метафоричне представлення того, як Гегель репрезентує своїм слухачам діалектичний аналіз джерел старожитньої філософії, й зокрема – філософії греків.

Пропонована візуальна метафора засновується на уявному заміщенні. Протагоністом видовища замість Нікласа Тюльпа постає Георг Фрідріх Вільгельм Гегель. Навпроти нього у першому ряду Альберт Шwegлер (Albert Schwegler), Едуард Целлер (Eduard Zeller), Йоганн Едуард Ердманн (Johann Eduard Erdmann), Давид Фрідріх Штраус (David Friedrich Strauss). Над усіма здійснюється постать Куно Фішера (Kuno Fischer). Між Куно Фішером та Едуардом Целлером із книгою занотовує слова вчителя Людвіг Андреас Фейєрбах (Ludwig Andreas Feuerbach). Осторонь від всіх фігур знаходиться Георг Андреас Габлер (Georg Andreas Gabler). Для кожного із учнів і послідовників Гегелевої думки філософія є джерелом особистого натхнення та напучування, кожний звертався до філософії в історичній перспективі. І Античність являла основу філософсько-історичної перспективи, що відбудовував кожний з них у відповідності до свого предмету дослідження.

Основний сюжет картини побудовано навколо препарацийного столу, де відбувається антропомія. Антропомія є відомою з Античності практикою розчленування людського тіла, яке могло проводитись як над ще живою людиною, так і над його мертвим тілом. На картині зображене мертве тіло. Воно належить засудженому до страти 40-а однорічному Арісу Кіндту (дійсне ім'я Адріан Адрієнзун, справжній вік 28-м років). Тож метафоризація дозволяє поставити метафоричне питання, чи відносив Гегель «Життєписи» до, так би мовити, живих книжок? Скоріш за все «Ні». Відтак, Гегелев закид щодо корисних і позбавлених сенсу дріб'язкових речей, що ними рясніє твір Діогена Лаєртія, слід сприймати не як такий, що має відношення до тексту твору, а як той, що необхідний Гегелю задля визначення своєї позиції. Якщо скористатись термінами гегелівської діалектики, то його особливість такої позиції передбачає негачію читача на користь дослідника. І при такому баченні Гегелеву рецепцію твору Діогена Лаєртія можна описати так: «Життєписи» є застарілими, вони не цікавлять серйозних читачів; завдання дослідницького читання знайти у тексті ті речі, що можуть виявитись корисними. І розшукувана Гегелем корисність співвідносна з

доцільністю історії філософії, розбудувати яку прагне автор систематичного викладу філософських теорій.

Для подальшого розвитку візуальної метафори важливо взяти до уваги й те, що у європейських мовах слова стіл і таблиця мають спільну основу (нагадаємо, що Мішель Фуко у своєму відомому творі «Слова і речі» повертає читацьку увагу до цієї особливості (Foucault, Р. 8 – 9)). Призначення як «таблиці», так і «столу» збирати різноманітні речі. Одночасно латинське *tabula* у новоєвропейській традиції так само є метонімічним позначенням свідомості у висловлюванні *tabula rasa*. Відтак, у пропонованій візуальній метафорі об'єкт – це суб'єкт мислення, а те, що він представлений автором «Життєписів» належить до вторинної обставини. І, якщо, під час антропометрії в анатомічному театрі є демонстрація окремих органів тіла й їх взаємозв'язку, то діалектичний аналіз джерел філософії Античності мав демонструвати здатність діалектичної системи філософії виявляти сутнісні властивості філософського мислення. Й, далі, якщо засобом проведення антропометрії є розтин, то діалектичний метод має визначити предмет мислення, а, відтак, й саму філософію. Те, що предмет мислення визначається зсередини і зовні, стосується лише умоглядного боку справи. Саме на цю умоглядність мислячого суб'єкта й окреслюється сенс пропонованої метафори. Те, що виводить розуміння на протилежні до мислячої суб'єктивності обрії визначається тим фактом, що тілесність представлена в полотні Рембрандта безпосередньо належить до конкретного виміру людського існування.

Очевидно Гегель не тільки вважає авторський текст застарілим, але він не поважає авторський виклад філософії греків й ігнорує його позицію. Тому звернемо увагу на кілька елементів тексту «Життєпису», що, на наш погляд, не піддались гегелівській антропометрії, так би мовити:

У Діогенівій назві твору на першому місці знаходимо слово «βίον», що очевидно постає першим по відношенню до «γνώμῃ», а, відтак, Гегеля ймовірно не цікавлять ані те завдання, що ставив перед собою автор, ані суть

його позиції. Як справжній діалектик, Гегель здатен розчленувати будь яке ціле, вичленувати його окремі частини, розкласти на складові елементи та визначити зв'язки між ними заради розбудови власної системи. Можна сказати, що діалектик здатен перевертати факти до гори дригом.

Припустимо, що Діоген Лаертій прагнув продемонструвати читачеві як від своїх паростків заняття філософією ведуть до утвердження вільного і незалежного від примх долі і богів світосприймання та життєрозуміння. Відтак, «Життєписи» слід розглядати як твір, що призначався читачам в умовах боротьби, що релігія і політика вели зі свободою і вільнодумством. І в світі, де поставала зоря релігійного фанатизму твір був нагадуванням про життя людей, що примудрялися бути вільними, випадково опинялися в світі і здатні були вільно, як Епікур, піти з нього.

Ймовірно, що Діоген Лаертій є скромним мислителем, який не виходить за межі вимог розумного ставлення до життя й до іншого, визнаючи за своїм ймовірним читачем право розуміти і вирішувати якою мірою бути щасливим, на що сподіватись, до яких вчинків можна вдатись, поважаючи власну й чужу гідність. Ймовірно тому Діоген без зайвих слів визначає, що заняття філософією є значущими для *‘γένος ἀνθρώπων’*, тобто для людства.

Таким чином, зазначимо, що з «Життєписів» читач може дізнатися про витоки філософського світосприйняття та життєрозуміння, а системний виклад історії філософії прослухати роз'яснення всесвітньовідомого професора з Пруссії. Вважаємо, що твір Діогена Лаєртія разом із працями Аристотеля та Плутарха належить до викладу основ європейської цивілізаційної пам'ятати, що передбачає заняття філософією, дотримання у житті певних переконань і вірувань, участі у культурному і політичному житті. Гегель пропонує читачеві захоплюючим шляхом умоглядного піднесення над нескінченним розмаїттям думко і точок зору. Ймовірно, що діаметральна протилежність викладу філософії Діогеном Лаєртієм і Гегелем слід шукати не в часово-просторовому визначенні мислення через його

історію, а через протилежність досвіду вільного мислення та сподівання та невгамовної жаги тотальної всеосяжної умоглядності духу.

Список використаних джерел та література:

1. Учасники проєктів Вікімедіа. Урок анатомії доктора Тюльпа – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Урок_анатомії_доктора_Тюльпа (дата звернення: 25.05.2024).
2. Anatomy – New World Encyclopedia. Research Begins Here - New World Encyclopedia. URL: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Anatomy#cite_note-3 (date of access: 25.05.2024).
3. Diogène Laërce. Vies, doctrines et sentences des philosophes illustres - Wikisource. Wikisource. URL: https://fr.wikisource.org/wiki/Vies,_doctrines_et_sentences_des_philosophes_illustres (date of access: 25.05.2024).
4. Diogenes Laertius, Lives of Eminent Philosophers, BOOK I, Prologue. Perseus Digital Library. URL: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0258:book=1:chapter=prologue&highlight=thales> (date of access: 25.05.2024).
5. Foucault M. Les mots et les choses. Paris : Gallimard, 1966. 400 p.
6. Hegel G. W. F. Lectures of the History of Philosophy. Translated from the german by E. S. Haldane. In the three volumes. Volume I. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & co., ltd. Paternostee House, Charing Cross Road, 1892. 487 p.
7. Rembrandt van Rijn The Anatomy Lesson of Dr Nicolaes Tulp. Het Mauritshuis: het mooiste museum van Den Haag | Mauritshuis. URL: <https://www.mauritshuis.nl/en/our-collection/artworks/146-the-anatomy-lesson-of-dr-nicolaes-tulp/> (date of access: 25.05.2024).
8. Διογένης Λαέρτιος. Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκμησάντων [ed. H S Long, Oxford 1964]. URL: <https://www.mikrosapoplous.gr/dl/dl01.html> (date of access: 25.05.2024).